

بررسی وضعیت حقوقی - زیست محیطی پارک ملی بمو از منظر تخریب و تجاوز

- مهسا هرندی*: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- محمدرضا تابش: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- داریوش کریمی: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: خرداد ۱۳۹۸ تاریخ پذیرش: شهریور ۱۳۹۸

چکیده

با توجه به ارزش حفاظتی پارک ملی بمو، کاربری‌هایی در داخل و محدوده اطراف پارک وجود دارند که دارای اثرات و پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم بر پارک است. این پارک یکی از زیستگاه‌های مهم حیات وحش در جنوب غرب ایران می‌باشد که مورد تهدید و تعارضات انسانی واقع شده است. هدف از این تحقیق بررسی وضعیت حقوقی - زیست محیطی پارک ملی بمو به‌ویژه از جهت تخریب و تجاوز است. در بررسی قوانین و مقررات حاکم بر پارک ملی بمو، احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت‌اجراهای لازم برای حفاظت از این پارک ملی را فراهم کرده، دیده می‌شود ولی مسلماً با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و چالش‌ها و معضلات موجود در زمینه حفاظت از پارک‌های ملی، اشکالات حقوقی در پارک ملی بمو کاملاً مشهود است. نتایج بررسی نشان داد که به‌علت نقاط ضعف موجود در برخی از موارد از جمله متناسب نبودن جرایم و مجازات‌ها عدم ضمانت اجرای کافی در جلوگیری از تجاوز و تخریب پارک ملی بمو و واگذاری آن‌ها به بخش‌های دولتی و در نهایت عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها در این پارک ملی می‌بایست به بازنگری اصولی قوانین و ضمانت‌اجراهای آن پرداخت.

کلمات کلیدی: پارک ملی بمو، چالش‌های حقوقی، وضعیت زیست محیطی، تخریب و تجاوز

مقدمه

مقررات تطبیقی و بیمه محیط زیست کمک می‌کند تا مشاهده نمود میزان تأثیرگذاری قوانین و مدیریت و تدوین قوانین محیط زیستی چه میزان بر کاهش تخریب پارک ملی (بمو) موثر است و باید با بهره‌گیری از این تحقیق بتوان چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این زمینه را مشخص نمود. وجود ارزش‌های متعدد و متنوع اقتصادی و زیست‌محیطی در پارک ملی بمو سبب شده که این منبع ارزشمند الهی به‌عنوان تکیه‌گاه مطمئن و استواری برای تداوم و ارتقای زیست‌جانوران به‌ویژه انسان و متضمن شکوفایی حیات جوامع بشری و توسعه پایدار باشد، متأسفانه این پارک بر اثر عوامل متعدد از جمله بهره‌برداری‌های غیراصولی، فعالیت‌های غیرمجاز و... در شرف تخریب و نابودی می‌باشد، در میان علل و عوامل امحا و نابودی مناطق، ناآگاهی از خواص و ارزش‌های زیست محیطی این منبع نیز به سهم خود تأثیرات زاینباری داشته و دارد، بنابراین به‌منظور شفاف‌سازی و جلب توجه اذهان و افکار عمومی، به مشارکت فعال در ایفای رسالت خطیر و ملی و مذهبی برای حفظ، احیا و توسعه این منبع ارزشمند سعی شده است با شمردن ارزش این پارک، عوامل تجاوز و تخریب، روند حفاظت و مدیریت در پارک ملی مذکور و هم‌چنین بررسی قوانین و مقررات حاکم بر آن‌ها و سیاست‌ها و راهبردهای در نظر گرفته شده از برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، موانع موجود در سر راه حفاظت از این منابع برداشته شده و به بهبود وضعیت موجود کمک نماید. دبیری و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی برخی چالش‌های حقوقی مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان محیط زیست در استان گیلان پرداختند، نتایج نشان داد که به‌علت نقاط ضعف موجود در برخی موارد از جمله متناسب نبودن جرایم و مجازات‌ها عدم ضمانت اجرای کافی در جلوگیری از تجاوز به مناطق و یا واگذاری آن‌ها توسط بخش دولتی و در نهایت عدم هماهنگی بین ذی‌نفعان در این مناطق، می‌بایست به بازنگری قوانین پرداخت. عبادی (۱۳۹۲) به بررسی حقوقی و زیست محیطی مناطق چهارگانه و ارائه راهکار حقوقی و مناسب برای آن پرداخت، نتیجه آن نشان داد که در این مناطق عمده‌ترین معضلات و مشکلات اجرایی شامل آلودگی واحدهای خدماتی و پذیرایی حاشیه رودخانه، ساخت و سازهای غیرمجاز و بی‌رویه در حریم رودخانه، تعلیف غیرمجاز دام، شکار و صید غیرمجاز و اجرای طرح‌های عمرانی می‌باشد. حسینی (۱۳۹۱) به بررسی چالش‌های حقوقی مناطق چهارگانه کشور ایران پرداخت، در این مطالعه مشاهده می‌شود که در بررسی قانون‌ها و مقررات حاکم بر مناطق چهارگانه ایران، احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت‌اجراهای لازم برای حفاظت این مناطق را فراهم کرده باشد به چشم می‌خورد ولی با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و معضلاتی که در زمینه حفاظت منابع طبیعی به

از زمان احداث نخستین منطقه حفاظت شده جهان به‌عنوان پارک ملی بیش از صد و بیست سال می‌گذرد. امروزه پارک‌های ملی به‌عنوان یکی از مفیدترین اشکال بهره‌وری پایدار و چند جانبه از سرزمین شناخته می‌شوند. نگهداری فرآیندهای اکولوژیک اساسی و سیستم‌های حیات‌بخش، حفظ حوضه آبخیزها، حفاظت از تنوع ژنتیکی، نگهداری از زیستگاه‌های حیات وحش، رویشگاه‌های گیاهی به‌ویژه گونه‌های گیاهی و جانوری بومی کمیاب در خطر تهدید یا انقراض، حفظ تنوع زیستی محیط‌های آبی و خشکی، حفظ میراث‌های طبیعی، تأمین شرایط لازم برای بهره‌برداری پایدار جوامع، آموزشی، پژوهشی، توریسم و تفریح از عادی‌ترین فوایدی است که مناطق تحت حفاظت به‌ویژه پارک‌های ملی در صورت مدیریت مطلوب به جامعه عرضه می‌کنند. پارک‌های ملی مناطقی هستند با ارزش‌های چند جانبه و اغلب بی‌همتا که برای اهداف حفاظت از اکوسیستم‌های ویژه و ارزشمند و تفریح مورد حفاظت قرار می‌گیرند (طهوری و همکاران، ۱۳۹۵). پارک‌های ملی معمولاً معرف اکوسیستم‌های بکر و یا کم‌تر دست‌خورده از بیوم‌های طبیعی هستند که ابتدا حفاظت از ارزش‌های غیرقابل‌جانشین آن‌ها بر سایر استفاده‌های ممکن چیرگی دارد. هر پارک ملی متشکل از انواع گیاهان و جانوران، زیستگاه‌های متنوع، اکوسیستم‌های بکر و دست‌نخورده و سیماهای منحصر به فرد از رویشگاه‌ها، چشم‌اندازها و عوارض زمینی می‌باشد (مجنونیان، ۱۳۹۳). یکی از گام‌های اولیه و در عین حال اساسی و موثر در جهت مقابله با تخریب پارک‌های ملی (آلودگی و انهدام محیط زیست و نیز تعقیب و مجازات مرتکبین جرائم علیه محیط زیست) تدوین و تنظیم قوانین و مقررات در حوزه‌های مختلف محیط زیست می‌باشد. تمامی این مقررات یک هدف مشترک دارند و آن پیشگیری و یا مقابله با تخریب زیستگاه‌ها و آلودگی محیط زیست می‌باشد (دبیری، ۱۳۸۹). کشورهای مختلف به‌منظور موفقیت هرچه بیشتر در جهت حمایت از محیط زیست و جلوگیری از انواع آلودگی‌ها و انهدام مظاهر محیط زیست به‌خصوص پارک‌های ملی، تلاش دارند با توجه به توسعه و پیشرفت صنعت و فناوری و اشکال جدید آلودگی و نیز تجربیاتی که در مراجع قانونی به‌دست می‌آورند، قوانین و مقررات مترقی و در عین حال موثر و مفید را تصویب و به‌مورد اجرا بگذارند. تحول و دگرگونی در قوانین زیست محیطی کشورها و اصلاح و تکمیل آن‌ها، به‌عنوان یکی از شاخص‌های پیشرفت کشورها در زمینه حمایت از محیط زیست تلقی می‌گردد. امروزه حفظ از پارک‌های ملی در هر کشوری امری ضروری می‌باشد. از این‌رو، بررسی قوانین و مقررات ملی در زمینه حفاظت از پارک ملی (بمو) و ارائه راه‌کارهای مدیریتی با استناد به قوانین و

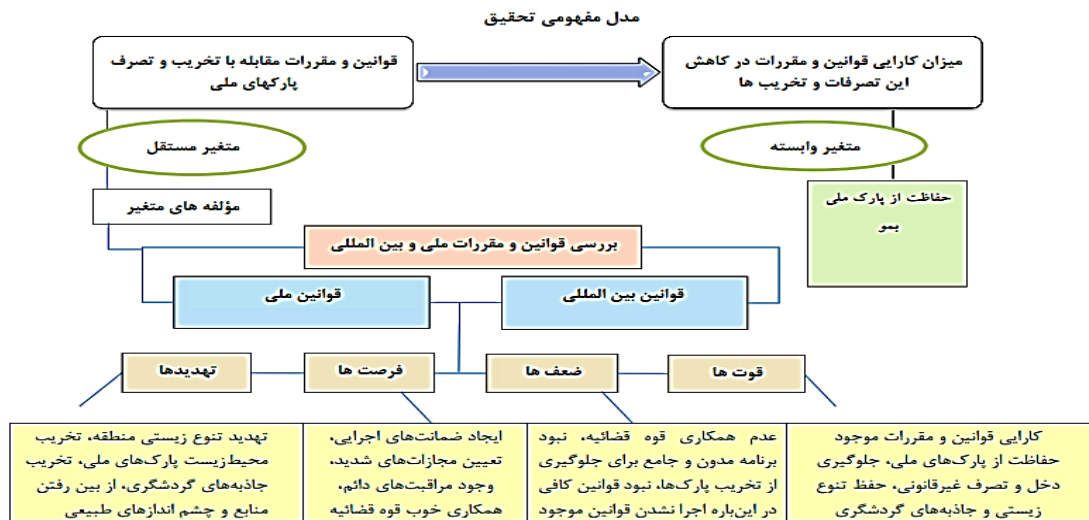

پذیرفته پیشنهادات و راه کارهای حقوقی و مدیریتی در جهت بسته شرایط فصلی ارائه گردیده است.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای از جمله فیش برداری منابع موجود نوشتاری شامل کتاب‌ها، مقالات معتبر علمی و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری و جستجوی اینترنتی جهت تکمیل مبانی نظری تحقیق و مرور ادبیات داخلی و خارجی آن و همین‌طور ابزارهای میدانی شامل پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است و در بخش حقوقی به پرونده‌های حقوقی استناد شده است.

ویژه مناطق چهارگانه وجود دارد مشکل‌های حقوقی در این مناطق مشهود است. در کار حاضر به صورت توصیفی و تحلیلی بخش کوچکی از چالش‌های حقوقی مربوط به مناطق چهارگانه محیط زیست ایران و راه کارهای جهت حل آن مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. هدف از نگارش این مقاله بررسی وضعیت زیست‌محیطی آسیب‌پذیر و در معرض تخریب پارک‌های ملی بوم و ضرورت دستیابی به یک چارچوب مستحکم حقوقی برای حفاظت آن می‌باشد. هرچند در حال حاضر ابزارهای حمایت حقوقی در مقابل تخریب پارک‌های ملی وجود دارند ولی ضرورت تدوین یک نظام متناسب حقوقی بیش از پیش احساس می‌گردد. در این مقاله سعی گردیده است با انجام بررسی لازم در خصوص تغییر و انهدام تخریب پارک ملی بوم در قلمرو حقوق و مقررات قانونی ایران و ارائه یک چارچوب متناسب حقوقی علاوه بر بیان مفید و مطلوب بودن یا نبودن مقررات کنونی و اقدامات صورت

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق - نمایش روابط متغیرهای وابسته و مستقل با استفاده از قوانین SWOT

و قوت‌ها) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها)، استفاده شده است.

پارک ملی بوم: پارک ملی بوم در جنوب غربی ایران، در استان فارس و در شمال شرقی شهر شیراز قرار دارد. این پارک محدوده قرق شده‌ای است که تحت عنوان پارک ملی بوم نام‌گذاری شده است و توسط سازمان حفاظت محیط زیست، حفظ و حمایت می‌شود. پارک ملی بوم در سال ۱۳۴۱ با مساحتی بیش از ۱۰۰۰۰۰ هکتار به‌عنوان منطقه ممنوعه اعلام گردید و با توجه به نزدیکی به شهر شیراز و با افزایش جمعیت و گسترش شهر از وسعت آن کاسته شد. در سال ۱۳۴۶ منطقه بوم با کاهش مساحت به‌میزان ۵۰۰۰۰ هکتار به منطقه حفاظت شده تبدیل شد سپس در سال ۱۳۴۹ به پارک وحش و به‌دنبال آن به پارک ملی تبدیل شد و وسعت آن به ۴۸۰۰۰ هکتار تقلیل یافت. این منطقه سیمای زیست‌محیطی متنوعی دارد. پوشش

این پژوهش در سال ۹۶-۱۳۹۵ با استفاده از روش SWOT و ماتریس QSPM انجام شد. استراتژی یک برنامه نیست بلکه یک طرز نگارش است که اساس آن بر تشخیص فرصت‌های اصلی و محقق ساختن منافع نهفته در آن قرار دارد. در این پژوهش ابتدا مهم‌ترین عوامل درونی و بیرونی از کمیته طوفان مغزی شناسایی و توسط ۲۰ نفر از کارشناسان تکمیل شد. در مرحله بعد چک لیست نهایی توسط ۱۰ نفر از مدیران سازمان براساس طیف لیکرت نمره‌دهی شد. برای تدوین استراتژی‌ها تعیین وضعیت موجود از روش SWOT بهره گرفته شده است. از ماتریس ارزیابی اقدام و موقعیت استراتژیک (SPACE) به‌عنوان ابزاری شناخته‌شده و تکنیکی موثر و مناسب برای توسعه و بازبینی استراتژی‌های شرکت و ایجاد تعادل بین عوامل درونی (ضعف‌ها

توزیع فراوانی آخرین مدرک تحصیلی: براساس اطلاعات جدول ۲ ملاحظه می‌شود مدرک تحصیلی در ۴۰ نمونه پژوهش، ۲/۵٪ (۱ مورد) فوق دیپلم، ۳۷/۵٪ (۱۵ مورد) لیسانس، ۶۰٪ (۲۴ مورد) فوق لیسانس و بالاتر است که بیشترین فراوانی مربوط به افرادی است که مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر دارند.

جدول ۲: توزیع فراوانی آخرین مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد اعتباری	فراوانی	تجمعی
دیپلم و کمتر	-	-	-	-	-
فوق دیپلم	۱	۲/۵	۲/۵	۲/۵	۲/۵
لیسانس	۱۵	۳۷/۵	۳۷/۵	۴۰	۴۰
فوق لیسانس و بالاتر	۲۴	۶۰	۶۰	۱۰۰	۱۰۰
کل	۴۰	۱۰۰	۱۰۰		

گیاهی این منطقه در طول سال‌های قبل از حفاظت در اثر مجاورت با شهر شیراز مورد بهره‌برداری قرار گرفته و به شدت تخریب شده است. در مجاورت پارک، شهر صدرا در دست احداث است و شهرک‌های اکبرآباد و سعدی، پالایشگاه شیراز و شهر زرقان به نوعی دارای ارتباطی با محدوده پارک می‌باشد. در دو دهه اخیر، تعداد کل آبادی‌های محدوده پارک ملی به میزان ۴۳ درصد و تعداد آبادی‌های مسکونی ۶۶ درصد افزایش داشته است.

راهکارهای قانونی مقابله با جرم زمین‌خواری و تجاوز: تنها

ماده‌ای که برای مقابله با زمین‌خواری تعریف شده است، ماده ۶۹۰ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی است که به نظر می‌رسد ضمانت اجرایی لازم را به وجود نمی‌آورد. متأسفانه مسئولان مربوطه در نظارت بر اراضی ملی و منابع طبیعی، کم‌کاری می‌کنند و دچار ضعف نظارتی هستند که سبب افزایش پرونده‌های زمین‌خواری شده است. حتی گاهی افراد با پرداخت رشوه، سندسازی می‌کردند تا کسی نتواند با آن‌ها از مجرای قانونی برخورد کند.

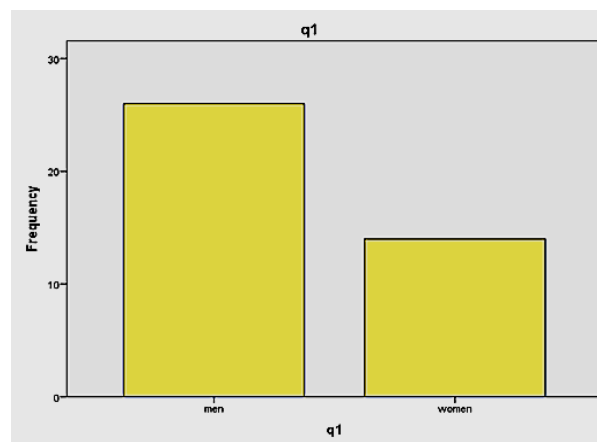
نتایج

توزیع پراکندگی جنسیت: براساس اطلاعات جدول ۱ ملاحظه

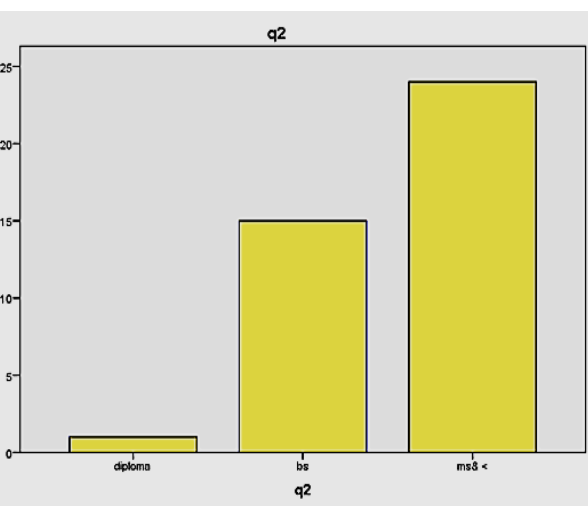
می‌شود، ۶۵٪ (۲۶ مورد) مذکر و ۳۵٪ (۱۴ مورد) مؤنث هستند که بیشترین فراوانی مربوط به مردان است.

جدول ۱: توزیع پراکندگی جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد اعتباری	فراوانی	تجمعی
مذکر	۲۶	۶۵	۶۵	۶۵	۶۵
مؤنث	۱۴	۳۵	۳۵	۱۰۰	۱۰۰
کل	۴۰	۱۰۰	۱۰۰		

شکل ۲: نمودار توزیع فراوانی نسبی پراکندگی جنسیت

شکل ۳: نمودار توزیع نسبی فراوانی آخرین مدرک تحصیلی

توزیع پراکندگی مولفه‌های پرسشنامه: سوال سوم: مولفه

عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی، سوال چهارم: مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو، سوال پنجم: مولفه کافی بودن قوانین و مقررات موجود، سوال ششم: مولفه ضمانت‌های اجرایی جلوگیری از تخریب و تجاوز پارک ملی بمو، سوال هفتم: عوامل موثر در کاهش تخریب و ساخت و ساز در پارک ملی بمو، سوال هشتم: مولفه نقاط ضعف در زمینه حفاظت پارک‌های ملی، سوال نهم: مولفه نقاط قوت اجرای قوانین زیست محیطی در پارک ملی بمو، سوال دهم: مولفه میزان تاثیر اجرای قوانین محیط زیستی در ساخت و سازهای غیرمجاز براساس نتایج ارائه شده در جدول ۳ ملاحظه می‌شود که: میانگین نمرات مربوط به مولفه عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی دارای

۷ بند، برابر ۲/۵۷ با انحراف استاندارد ۰/۱۷ می‌باشد به طوری که حداقل مولفه مربوط به این عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی مربوط به بند ۱ (از نظر چشم‌اندازهای زیبا) و حداکثر مربوط به بند ۵ (از نظر تاریخی و میراث فرهنگی) می‌باشد. ضریب کجی برابر $SK=0/27$ است که نشان می‌دهد عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی کوچک‌تر از میانگین است. ضریب کشیدگی ۰/۴۲۱ است که بیانگر اختلاف پایین افراد در خصوص این مولفه می‌باشد. میانگین نمرات مربوط به مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو دارای ۳ بند، برابر ۱/۴۳ با

انحراف استاندارد ۰/۱۲۶ می‌باشد به طوری که حداقل مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو مربوط به بند ۱ (بله) و حداکثر مربوط به بند ۳ (تا حدودی) می‌باشد. ضریب کجی برابر $SK=1/41$ است که نشان می‌دهد وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو نزدیک به محدوده میانگین است. ضریب کشیدگی ۰/۳۷۸ است که بیانگر اختلاف پایین افراد در خصوص این مولفه می‌باشد.

جدول ۳: توزیع پراکندگی مولفه‌های پرسشنامه

سوال دهم	سوال نهم	سوال هشتم	سوال هفتم	سوال ششم	سوال پنجم	سوال چهارم	سوال سوم	توزیع پراکندگی
۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۳۹	۴۰	تعداد
۱/۹۷	۲/۲	۳/۱۷	۳/۲۷	۲/۱۷	۱/۷	۱/۴۳	۲/۵۷	میانگین
۰/۱۱۵	۰/۱۷۹	۰/۱۹۲	۰/۱۶۴	۰/۱	۰/۰۸۱	۰/۱۲۶	۰/۱۷	انحراف استاندارد
۰/۸۶	۰/۳۵۷	-۰/۹۸	-۱/۳۱	۰/۱۵۷	۱/۴۱	۱/۴۱	۰/۲۷	ضریب کجی
۰/۳۷۴	۰/۳۷۴	۰/۳۷	۰/۳۷۴	۰/۳۷۴	۰/۳۷۸	۰/۳۷۸	۰/۳۷۴	انحراف از کجی
۱/۵۲	-۱/۳	-۰/۸۲	۰/۵۱۵	۰/۴۸۳	۰/۶۴	۰/۲۰۶	۰/۴۲۱	ضریب کشیدگی
۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۴۱	۰/۷۳۳	انحراف از کشیدگی
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	حداقل
۴	۲	۴	۴	۴	۳	۳	۵	حداکثر

ضریب بین ۰ تا ۰/۲۹ نشان‌دهنده همبستگی ضعیف، ضریب بین ۰/۳۰ تا ۰/۶۹ نشان‌دهنده همبستگی متوسط، ضریب بین ۰/۷۰ تا ۱ نشان‌دهنده همبستگی قوی

اعتبار یا روایی: برای سنجش اعتبار پرسشنامه طراحی شده، از اعتبار صوری استفاده می‌شود، بدین صورت که، پرسشنامه در اختیار مشاوران تحقیق قرار گرفت و پس از اعلام نظر آن‌ها اصلاحات لازم انجام شد.

جدول ۶: پایایی ابعاد پرسشنامه

ردیف	اهداف	تعداد سوالات آلفای کرونباخ
۱	عوامل چشم‌انداز و تخریب و تجاوز به آن	۲
۲	قوانین و مقررات زیست محیطی	۳
۳	ضمانت اجرایی قوانین و مقررات	۲
۴	مدیریت زیست محیطی	۴
۵	کل	۲۰

در نتایج تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف عوامل چشم‌انداز و تخریب و تجاوز به آن در محدوده ۰/۷ تا ۱ می‌باشد و این به معنی همبستگی قوی این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر ۰/۰۴۵ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف قوانین و مقررات زیست محیطی در محدوده ۰/۳ تا ۰/۶۹ می‌باشد و این به معنی است که همبستگی متوسط این

جدول ۵: بررسی پایایی پرسشنامه

تعداد کل	آلفای کرونباخ
۲۰	۰/۸۵۸

ضریب همبستگی: ضریب همبستگی همیشه عددی بین ۱ تا

۱- است. ضریب همبستگی بین ۰ تا ۱ به معنی داشتن همبستگی مثبت است و هرچه این ضریب به ۱ نزدیک‌تر باشد همبستگی قوی‌تر است. همبستگی مثبت یعنی با افزایش نمره یک متغیر نمره متغیر دیگر نیز افزایش می‌یابد، ضریب همبستگی بین ۰ تا ۱- به معنی داشتن همبستگی منفی بین دو متغیر است و هرچه عدد به ۱- نزدیک‌تر باشد یعنی همبستگی منفی قوی‌تر است. همبستگی منفی یعنی با کاهش نمره یک متغیر نمره متغیر دیگر کاهش می‌یابد.

تفسیر ضریب همبستگی: ضریب همبستگی بین ۱ تا ۱-

است. یعنی معنای اعداد به شرح زیر می‌باشد:

۰/۰۲۳ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف مدیریت زیست محیطی در محدوده ۰/۳ تا ۰/۶۹ می‌باشد و این به معنی همبستگی ضعیف این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر با ۰/۰۱ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد.

متغیرها براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر ۰/۰۳۶۵ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف ضمانت اجرایی قوانین و مقررات در محدوده صفر تا ۰/۲۹ می‌باشد و این به معنی همبستگی ضعیف این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر با

جدول ۷: مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن و معنی‌داری آن‌ها

ردیف	اهداف	ضریب پیرسون	ضریب اسپیرمن	sig
۱	عوامل چشم انداز و تخریب و تجاوز به آن	۰/۸۵۶	۰/۷۶۵	۰/۰۴۵
۲	قوانین و مقررات زیست محیطی	۰/۳۶۵	۰/۳۷۶	۰/۰۳۶۵
۳	ضمانت اجرایی قوانین و مقررات	۰/۲۳۲	۰/۲۳۴	۰/۰۲۳
۴	مدیریت زیست محیطی	۰/۶۷۵	۰/۵۶۷	۰/۰۱۰

بحث

با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها و تحلیل آن‌ها بررسی نظرات در خصوص نقاط قوت، ضعف و فرصت، تهدید در پارک ملی بمو به شرح ذیل است:

نقاط قوت شامل: حفظ تنوع زیستی و جاذبه‌های گردشگری، کارایی قوانین و مقررات موجود، حفاظت از پارک‌های ملی، جلوگیری دخل و تصرف غیرقانونی، صعب العبور بودن منطقه، فرهنگ‌سازی سال‌های اخیر، وجود و حضور مأمورین اجرایی در منطقه، بحث گردشگری در منطقه. **نقاط ضعف شامل:** عدم همکاری قوه قضائیه، نبود برنامه مدون و جامع برای جلوگیری از تخریب پارک‌ها، نبود قوانین کافی در این باره، اجرا نشدن قوانین موجود، کمبود شدید منابع انسانی، کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود اعتبارات، فرهنگ شکار در مردم منطقه، حضور عشایر و چراهای غیرمجاز دام‌ها، تخریب زیستگاه توسط برخی نهادهای دولتی و غیردولتی وابسته به مراکز قدرت، عدم وجود اعتبارات کافی برای حفاظت منطقه. نقاط تهدید شامل: از بین رفتن منابع و چشم‌اندازهای طبیعی، تهدید تنوع زیستی منطقه، تخریب محیط زیست پارک‌های ملی، تخریب جاذبه‌های گردشگری، کمبود شدید آب، خشکسالی‌های اخیر، پدیده گرد و غبار، استقرار صنایع در حاشیه منطقه، تعارض بین منافع و منابع حیاتی، تغییر کاربری مناطق توسط بومیان منطقه. **نقاط فرصت** شامل: همکاری خوب قوه قضائیه، ایجاد ضمانت‌های اجرایی، تعیین مجازات‌های شدید، وجود مراقبت‌های دائم، وضع قوانین مرتبط با حوزه اراضی ملی، وضع قوانین جدید در زمینه شکار و صید و جرائم

آن، ابلاغ سیاست‌های کلی محیط زیست. قوانین و مقررات حوزه زمین‌خواری باید اصلاح شود، در صورتی که خلأیی در قوانین و مقررات وجود داشته باشد، باید آن را رفع کرد. همچنین لازم است که از جنبه قانونی، حمایت و پشتیبانی کافی از متولیان این حوزه انجام شود تا از بروز پدیده زمین‌خواری جلوگیری شده و طبیعت برای نسل‌های بعدی حفظ شود (ماده ۵۰ قانون اساسی). منابع طبیعی در حوزه حقوق بشری قرار گرفته و حق همه مردم است، در حقیقت، تخریب منابع طبیعی، نابودی طبیعت به شمار می‌رود. با توجه به آن چه بیان شد می‌توان به این نتیجه رسید که تعریف خاص و قانونی از تخریب و تجاوز در پارک‌های ملی به عمل نیامده است، قانون خاصی نیز در ارتباط با این موضوع پیش‌بینی و به تصویب نرسیده است. با این وجود می‌توان با قوانین پراکنده و همراه با جرایم دیگر که ذکر آن‌ها در مقاله آمد و گفته شد که مهم‌ترین آن کلاهبرداری است به مبارزه با زمین‌خواران حتی بدون تصویب قانون خاص ادامه داد. با این وجود باید یادآور شد که متأسفانه پدیده زمین‌خواری محدود به محله، شهر، روستا، استان یا بخش خاصی نیست و در سراسر کشور به اشکال مختلف پراکنده شده است. به نظر می‌رسد ارائه یک طرح همه جانبه برای مبارزه با این پدیده شوم و همکاری نهادها و سازمان‌های درگیر در این خصوص و هم‌چنین جرم‌انگاری زمین‌خواری در قانونی خاص با در نظر گرفتن تمامی شیوه‌های ممکن برای ارتکاب این جرم ضرورتی است که باید هرچه سریع‌تر به آن توجه شود. از آن چه که بیان شد می‌توان نتیجه گرفت که قانون‌گذاری در پارک‌های ملی دارای ضعف‌هایی است که اصلاح آن می‌تواند کمک شایانی به محیط زیست نماید.

درباره یک جرم پاسخ‌های متفاوتی از حیث میزان و چگونگی آن در نظر گرفته شود تا آنجا که پاسخ‌های مقرر در حکم‌ها نتوانسته هدفی را که قانون‌گذار در تعیین آن پاسخ داشته است، تامین کند. د: عدم استفاده از مجازات، حبس و یا تبدیل آن به جزای نقدی نشانگر عدم تمایل دادگاه‌ها به اعمال این پاسخ می‌باشد. در حالی که حمایت گسترده و موثر از محیط زیست و به‌ویژه در شرایط خاص ایجاب می‌کند که گاهی اوقات در برابر جرم زیست محیطی واقع شده، پاسخ مناسب و حتی شدیدی مانند حبس مورد استفاده قرار گیرد. ه: رسیدگی خارج از نوبت در خصوص جرایم علیه محیط زیست، زیرا طولانی بودن روند پرونده‌های زیست محیطی، صدمات جبران ناپذیری را به این بخش وارد می‌کند.

در خاتمه با توجه به موارد فوق‌الذکر، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- جمع‌بندی، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات زمین در قالب یک قانون جامع زمین.
- ۲- محدود کردن واگذاری اراضی و دقت در فرآیند اجرایی و نظارتی و فنی واگذاری اراضی دولتی به اشخاص خصوصی و عمومی (جلوگیری از توسعه دخل و تصرف).
- ۳- تشکیل دادگاه‌های تخصصی زمین با حضور قضات آشنا به مسائل حقوق اراضی و منابع طبیعی.
- ۴- رفع اطلاع دادرسی در رسیدگی به تخلفات و جرائم مربوط به اراضی.
- ۵- ایجاد تناسب میان جرائم ارتكابی و مجازات‌های پیش‌بینی شده.
- ۶- تقویت بانک اطلاعات زمین و پیشبرد طرح تهیه نقشه کاداستر اراضی ملی و کشاورزی و حل مشکل موازی‌کاری در این زمینه.
- ۷- تشویق سازمان‌های متصدی به ارزیابی و پایش ادواری منابع اراضی.
- ۸- بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها در زمینه سیاست‌های زمین‌داری.
- ۹- آموزش و اطلاع‌رسانی (فرهنگ‌سازی) به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست.
- ۱۰- جلوگیری از دخل و تصرف و تجاوزات غیرقانونی در پارک‌های ملی.
- ۱۱- کاهش اثرات مخرب بر محیط زیست و تنوع زیستی منطقه.
- ۱۲- ارتقا کارایی و بروز رسانی قوانین و مقررات.
- ۱۳- ارتقا تخصص کارشناسان حقوقی در مباحث تخریب و تصرف منطقه

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO): آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست، تعیین مجازات‌های بازدارنده غیرقانونی، اقدام برای کاهش اثرات مخرب بر محیط زیست و تنوع زیستی منطقه

راهبردهای تنوع بخشی (ST): آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست، تعیین مجازات‌های بازدارنده راهبردهای تدافعی (WT): ارتقای تخصص کارشناسان حقوقی در مباحث تخریب و تصرف منطقه پارک ملی بمو، ایجاد ضمانت‌های اجرایی

در مقایسه نتایج تحقیق با موارد مشابه می‌توان بیان نمود: طهوری (۱۳۹۵) براساس بررسی‌های انجام شده در اسناد حقوقی بیان نمود رویکردهای متفاوت مطروح در آن اسناد نسبت به موضوع خاک و پراکندگی و عدم انسجام اقدامات مورد نیاز باعث گردیده تا اسناد حاضر فاقد کارایی موثر و لازم به‌منظور حفاظت و بهره‌برداری پایدار از خاک با لحاظ نمودن ویژگی و کارکردهای خاص آن باشند، عابدی و همکاران (۱۳۹۳) با تجزیه و تحلیل جرایم زیست محیطی نشان داد که عدم توجه کافی به ابعاد اقتصادی قانون جرایم زیست محیطی، ضعف سازمانی، محدودیت امکانات در پیاده‌سازی و اجرا و عدم اعمال هماهنگ و یکنواخت، از عوامل اصلی ناکارآمد بودن این ابزار اقتصادی در ایران بوده است. عبادی (۱۳۹۲) با بررسی حقوقی و زیست‌محیطی مناطق چهارگانه دریافت که در این مناطق عمده‌ترین معضلات و مشکلات اجرایی شامل آلودگی واحدهای خدماتی و پذیرایی حاشیه رودخانه، ساخت و سازهای غیرمجاز و بی‌رویه در حریم رودخانه، تعلیف غیرمجاز دام، شکار و صید غیرمجاز و اجرای طرح‌های عمرانی می‌باشد. حسینی (۱۳۹۱) در بررسی چالش‌های مناطق چهارگانه کشور نشان داد که احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت‌های لازم برای حفاظت این مناطق را فراهم کرده باشد به چشم می‌خورد ولی با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و معضلاتی که در زمینه حفاظت منابع طبیعی به‌ویژه مناطق چهارگانه وجود دارد مشکل‌های حقوقی در این مناطق مشهود است. Heijnsbergen (۱۹۹۷) در بررسی حقوقی و مدیریتی پروژه توسعه‌ای همکاری زیست‌محیطی زیستگاه نشان داد در زمینه همکاری زیست‌محیطی در مورد زیستگاه‌ها وحدت و اتفاق نظر داشته به‌دور از دخالت در قوانین و مداخله در حاکمیت دولت‌ها باشند.

اشکالات حقوقی (عمدتاً مربوط به مجازات‌ها و ضمانت اجرا می‌باشد): الف: ناکافی بودن مجازات‌ها و عدم تناسب میان جرایم زیست محیطی و پاسخ تعیین شده به‌طوری که نوع، میزان و چگونگی بسیاری از پاسخ‌ها با جرایم زیست محیطی مربوط تناسب ندارد و نمی‌تواند پاسخ کافی و موثر در برابر این جرایم باشد. ب: عدم برخورد قضات با دیدگاه کیفری و قاطع به جرایم زیست محیطی، هر چند برخی از قضات که آشنا به اهمیت محیط زیست و حیات وحش هستند در موقع رسیدگی به پرونده‌ها، آرای قاطع و محکمی صادر می‌کنند ولی این مساله عمومیت نداشته و هنوز در بسیاری از مراجع قضایی آرای کیفری قاطع نبوده است. ج: تعیین مجازات در قوانین و مقررات با آن‌چه که در عمل مورد استفاده قرار گرفته متفاوت است. مرجع قضایی با استفاده از تاسیسات حقوقی مانند عفو، تعلیق، تخفیف کیفر تغییراتی در این پاسخ‌ها به‌وجود آورده که از سوی مراجع قضایی

منابع

۱۷. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۴. مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرج‌گاه‌ها. انتشارات سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
۱۸. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۸. راهبردها و معاهدات جهانی حفاظت از محیط زیست. منابع زنده، جلد ۱.
۱۹. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۸. زیستگاه‌ها و حیات وحش. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۲۰. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۹. مناطق حفاظت شده ایران. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۲۱. منصور، ج.، ۱۳۷۸. مجموعه قوانین و مقررات جزایی. انتشارات دیدار.
۲۲. Boardman, R., 1981. International organization and the conservation of nature. London: Macmillan. ISBN 0333262654.
۲۳. Cioc, M., 2009. The Game of Conservation. International Treaties to Protect the World's Migratory Animals. Athens, OH: Ohio University Press. ISBN 978-0-8214-1867-3.
۲۴. Convention Relative To The Preservation Of Fauna And Flora In Their Natural State. 1933, archived from the original on 2012-08-06, retrieved 2012-08-06
۲۵. Heijnsbergen, P.V., 1997. International legal protection of wild fauna and flora. Amsterdam; Washington, DC: IOS Press. ISBN 9051993137.
۲۶. www. IUCN.unep-wcmc.org
- راهبردهای بازنگری (WO): جلوگیری از توسعه دخل و تصرف، ارتقاء کارایی و به‌روز رسانی قوانین و مقررات
۱. اسماعیلی، ر.، ۱۳۸۱. بررسی ابعاد حقوقی آلودگی دریایی در چهارچوب حقوق بین‌المللی با نگرشی بر منطقه خلیج فارس. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
۲. ابادری فومشی، م.، ۱۳۸۷. مجموعه قوانین و مقررات اراضی و زمین شهری، انتشارات خرسندی.
۳. ابراهیم، م. و سوری، ع.، ۱۳۸۷. اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، انتشارات نور علم.
۴. بیابانی، غ.ج.، ۱۳۸۶. شیوه‌ها و شگردهای مجرمانه. جلد اول، انتشارات کارآگاه.
۵. بررسی گزارش‌های به‌دست آمده از اصل کمیسیون ۹۰ مجلس شورای اسلامی.
۶. براتی، م.ع. و پرخیده، ا.، ۱۳۸۷. بازشناسی ماهیت اقتصاد پنهان در ایران، انتشارات موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
۷. پورکمال، م.، ۱۳۷۷. شناخت کاداستر و کاربردهای آن، انتشارات مرکز اطلاعات جغرافیایی شهر تهران.
۸. ترک‌زبان، ا.، ۱۳۸۱. بررسی جایگاه اصل اقدامات احتیاطی در حقوق بین‌المللی محیط زیست بیانگرشی بر حقوق ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
۹. حجت‌اشرفی، غ.، ۱۳۸۵. مجموعه کامل قوانین و مقررات و محشای جنگل‌ها، آب، کشاورزی، انتشارات گنج دانش.
۱۰. خلیلیان، م.ج.، ۱۳۸۴. شاخص‌های توسعه اقتصاد از دیدگاه اسلام. انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).
۱۱. سوئل، ت.، ۱۳۸۲. اصول اساسی علم اقتصاد. ترجمه، وقار، م.ح.، انتشارات موسسه اطلاعات.
۱۲. شاحیدر، ع.ک.، ۱۳۷۲. شکار و صید در حقوق ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
۱۳. دبیری، ف.، ۱۳۸۹. بررسی برخی چالش‌های حقوقی مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان محیط زیست استان گیلان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۱۴. قاسمی، ن.، ۱۳۸۰. حقوق کیفری محیط زیست. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۱۵. قنبری، م.، ۱۳۸۸. تصرف غیرقانونی در وجوه اموال دولتی و عمومی. انتشارات نوآور.
۱۶. عبادی، ر.، ۱۳۸۷. بررسی وضعیت محیطی و حقوق مناطق حفاظت شده استان تهران و آرایه راهکار حقوقی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

